

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ КОНТЕКСТ ІННОВАЦІЙНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ ЕКОНОМІКИ

Сучасний конкурентний потенціал національних економік реалізується в інноваційній парадигмі розвитку. Це зумовлює необхідність пошуку ефективних механізмів мобілізації інтелектуального ресурсу, і на цій основі - постійної технологічної модернізації мікро- та макроекономічних структур.

Під дією внутрішніх та глобальних конкурентних факторів в Європейському Союзі формується унікальна мегарегіональна інноваційна система, участь в якій дозволить забезпечити Україні необхідні умови та нові можливості конкурентоспроможного розвитку у руслі економічного та соціального прогресу.

Актуальність теми дослідження. Невизначеність і суперечливість перспектив світогосподарського розвитку потребує новітніх міждисциплінарних ідей, підходів і методів досліджень у виявленні і оцінці ключових імперативів конкурентоспроможного розвитку у системі постіндустріальних, інноваційних, креативних, інформаційних, віртуальних, мережевих, інтелектуальних орієнтирів і цінностей. У цьому контексті стає очевидним, що наявність природних та трудових ресурсів в умовах сьогодення вже не може вважатися запорукою економічного успіху корпорацій, країн і регіонів. До числа визначальних факторів належать не земля, робоча сила чи капітал, а нові знання, що безперервно нагромаджуються, трансформуються у принципово нові можливості розвитку. Тобто, постіндустріальна економіка має яскраво виражений інноваційний характер, коли нові відкриття, винаходи, технології, товари і послуги з'являються не епізодично чи спонтанно, а стають постійною і найважливішою складовою економічного і соціального прогресу. Одночасно необґрунтованими виглядають досить розповсюджені у науковому і, особливо, політичному середовищі уявлення і підходи щодо можливостей довгострокового конкурентоспроможного розвитку поза інноваційною парадигмою за рахунок ефективної експлуатації природних ресурсів, копіювання чужих

технологій. Універсальними імперативами успіху національних економік є інтелектуалізація, поєднана із здатністю до постійних інновацій, соціалізація з пріоритетом найповнішого самовираження особистості, екологізація виробництва і середовища життєдіяльності у парадигмі глобального мислення.

У цьому контексті суттєво корегуються методологічні підходи дослідження національної конкурентоспроможності, яка забезпечує не тільки стійке зростання життєвих стандартів населення країни, утримання національними підприємствами стійких позицій на світовому ринку, але й соціально-економічний прогрес на інноваційній основі зі здатністю протистояти кризам, запобігаючи їм або успішно нейтралізуючи негативні наслідки. При цьому, надзвичайно важливим для системних досліджень є конкурентний потенціал Європейського Союзу, адже впродовж останніх двадцяти років євроінтеграція стала пріоритетною не лише для країн Центральної та Східної Європи, але й інших держав континенту у процесі розвитку ідеї формування висококонкурентного мегарегіонального блоку.

Метою статті є пошук інтегративних концептуальних підходів і обґрунтування моделі генерації національних конкурентних переваг на інноваційній основі. Їхнє застосування підвищить

Ольга Лук'яненко
к. е. н., доцент,
докторант
кафедри
міжнародного
менеджменту
ДВНЗ «Київський
національний
економічний
університет
імені Вадима
Гетьмана»

Олександр Федірко
к. е. н., доцент,
доцент кафедри
європейської
інтеграції
ДВНЗ «Київський
національний
економічний
університет
імені Вадима
Гетьмана»

МАКРОЕКОНОМІКА

обґрунтованість інноваційної та міжнародної інтеграційної політики України з урахуванням глобалізаційних викликів та перспектив.

Виклад основного матеріалу. В спеціальній економічній літературі та на практиці в цілому доведено, що сучасний розвиток характеризується глобальною доступністю ресурсів та інновацій, глобальним характером факторної мобільності, глобальною ринковою уніфікацією та регуляторною гармонізацією, глобальною індивідуалізацією і корпоратизацією, регіонально-континентальною консолідацією, синхронізацією темпів та рівнів економічного розвитку в умовах циклічної кризовості, глобальною соціологізацією та політизацією економічних взаємовідносин [1; 2; 6; 7; 8]. При цьому, важливим методологічним положенням є констатація того, що безпрецедентна у своїх проявах глобалізація, з одного боку, є джерелом і стимулятором конкурентного розвитку, а з другого - генератором технологічних, інформаційних, економічних, соціокультурних та міжцивілізаційних викликів, акселератором конфліктів і криз [1].

В попередніх публікаціях [3] нами було обґрунтовано принципово важливий висновок, щодо глобальної дискредитації стандартів розвитку - традиційних факторів і суб'єктів світової економіки, її реального сектору, конкурентних механізмів ринку, усталених уявлень стосовно умов, джерел і критеріїв успіху і лідерства особистостей, малих і великих груп людей практично всіх сфер діяльності, корпорацій, країн, регіонів світу.

Обґрунтована за участю авторів концепція національної конкурентоспроможності базується на розкритті її системно структуризованої природи з виділенням рівнів (товар, підприємство, галузь, мезо-регіон, внутрішній кластер, держава, міжнародний кластер, метарегіон), видів (цінова та структурна), типів (потенційна, реальна, прогностична), факторів (політично-правових, економічних, соціокультурних), умов забезпечення (стійкість, динамічність економіки та внутрішня конкуренція; якість державної економічної політики і менеджменту) [4].

Технологічний прогрес, бурхливий розвиток телекомунікаційних систем за умов всеохоплюючої інформатизації

спричиняють формування глобального ринку як самовідтворювального механізму врівноваження глобальному попиту і глобальної пропозиції; тобто на сьогодні мова йде про глобальну конкурентоспроможність. При цьому, безпрецедентна боротьба суб'єктів глобального ринку розгортається не стільки за ресурси і товари, скільки за умови сталого і безпечного розвитку не лише на міждержавному, але й на міжкорпоративному, міжгалузевому, міжрегіональному та міжцивілізаційному рівнях [5].

Моніторинг ключових параметрів конкурентоспроможності України протягом 2006-2012 рр. з використанням найбільш авторитетних міжнародних рейтингів (Індекс глобальної конкурентоспроможності Всесвітнього економічного форуму, Індекс конкурентоспроможності бізнесу Всесвітнього економічного форуму, Індекс економічної свободи The Heritage Foundation & The Wall Street Journal, Індекс людського розвитку ООН, Індекс глобалізації А.Т.Кearney & Foreign Policy, Індекс глобалізації (KOF) Швейцарського інституту дослідження бізнес циклів; Проект Doing Business групи Світового банку; Рейтинг конкурентоспроможності Міжнародного інституту розвитку управління (Лозанна, Швейцарія); Індекс сприйняття корупції Transparency International) дозволяє не тільки позиціонувати Україну серед інших країн світу, але й здійснювати прогнози і генерувати нові підходи для технологічного, економічного і соціального прогресу.

В цілому, незважаючи на значні втрати ресурсів, науково-технологічного та кадрового потенціалу і часу, Україна має всі шанси стати економічно конкурентоспроможною за умови реалізації нею прагматичної інноваційної стратегії з використанням власного інтелектуального ресурсу. Так, при порівняно низькій інноваційній результативності вітчизняної економіки, обумовленій фрагментарністю національної інноваційної системи, важливим компонентом інноваційної спроможності України є збережений людський потенціал. Так, питома вага населення з вищою освітою в Україні в 1,7 рази вища за середній показник по ЄС; частка зайнятих у високотехнологічних галузях сфери послуг (пошта, зв'язок, програмне забезпечення, НДДКР) в Україні на 28% вища, ніж в середньо-

му по ЄС, а за кількістю дослідників в розрахунку на 1000 зайнятих Україна лише на 13% поступається середньому по ЄС значенню [7, с. 353].

Для розвитку національного інноваційного потенціалу необхідна безпосередня участь як в освоєнні, так і в розробці технологій, що формують новітні найбільш динамічні і потенційно високоприбуткові ринки - інформаційні й телекомунікаційні, біотехнології, нанотехнології, нові джерела енергії, технології «екологізації», освоєння космосу. Важливо, що на багатьох сегментах цих ринків ми маємо очевидний конкурентний потенціал, який сконцентрований у реально існуючих наукоємних виробничих потужностях. Цьому сприяють також об'єктивні тренди та механізми трансформації міжнародної конкуренції в умовах формування глобальної економічної системи на постіндустріальних засадах, обумовлені інтернаціональною природою сучасного інтелектуального ресурсу, виробничих та торговельних мереж, інвестиційних та відтворювальних процесів.

Аналіз інноваційної спроможності України підтвердив низьку ефективність механізму стимулювання національного інноваційного розвитку економіки, що обумовлює домінування методів цінової конкуренції, практики підвищення ефективності виробництва за рахунок використання переважно нетехнологічних переваг, що наразі ускладнює виконання критерію здатності національних компаній витримувати вільну конкуренцію в межах спільного ринку ЄС. У зв'язку з цим та виходячи з проведеного аналізу проблем формування національної інноваційної системи, сформульовано ряд рекомендацій щодо підвищення її ефективності, зокрема:

- у сфері розвитку науково-технічного потенціалу: забезпечення обсягу фінансування НДДКР на рівні не менше 1,7% ВВП; концентрація коштів на фінансуванні наукових програм за пріоритетними напрямками розвитку науки і техніки (до 30% загального обсягу); розширення фінансування фундаментальних досліджень на конкурсних засадах (передовсім за рахунок грантів Державного фонду фундаментальних досліджень); звільнення від оподаткування коштів, що спрямову-

ються на підвищення кваліфікації і перепідготовку наукових кадрів; звільнення від оподаткування організацій, що реалізують НДДКР за державні кошти; конверсія високотехнологічних розробок оборонно-промислового комплексу; стимулювання міжгалузевих наукових досліджень; інвентаризація усіх розробок з метою усунення дублювання досліджень; інституційне забезпечення проведення НДДКР державними науково-дослідними установами спільно з приватними компаніями;

- у сфері дифузії / сприйняття науково-технічних розробок: розбудова сучасної інноваційної інфраструктури (бізнес-інкубаторів, віртуальних технопарків, інноваційних центрів, патентних офісів); надання приватним організаціям патентних прав на результати НДДКР, проведених спільно з державними науково-дослідними організаціями; створення інформаційної мережі, яка б акумулювала дані щодо вітчизняних та зарубіжних наукових розробок; усунення законодавчих обмежень на об'єднання приватних підприємств при реалізації спільних НДДКР; формування єдиного технологічного простору, культивування кластерів високотехнологічних фірм; розвиток міжнародного науково-технічного співробітництва з метою стимулювання сприйняття зарубіжних розробок;

- у сфері виробничого освоєння нових технологій: стимулювання попиту на інноваційну продукцію; виділення коштів державного бюджету на фінансування пріоритетних напрямів інноваційної діяльності на пайових засадах з приватним бізнесом; надання пільг венчурним фондам, комерційним банкам, страховим компаніям та іншим фінансовим інститутам, які інвестують в інноваційну діяльність; сприяння створенню наукоємних підприємств у нових та перспективних сферах економіки.

У дослідженні інноваційного імперативу промислово-галузевої стратифікації використано методологічний підхід аналізу структури промисловості Європейською комісією, в основу якого покладено метод таксономії за п'ятьма методиками, які дозволяють визначити інноваційну сутність кожної з товарних позицій (табл. 1).

Методики Комісії ЄС щодо інноваційної класифікації галузей промисловості [12, с. 68]

Галузь	Методика класифікації				
	Виробництво ІКТ	ІТ-кваліфікація	Освіченість персоналу	Характер інновацій	Рівень наукоємності
1	2	3	4	5	6
Харчові продукти, напої, тютюн	не-виробник ІКТ	низька	низька	ефект масштабів	низько-технологічна
Текстиль, вироби з текстилю	не-виробник ІКТ	низька	низька	технологічна залежність	низько-технологічна
Целюлоза, папір та вироби з паперу	не-виробник ІКТ	низька	середня	технологічна залежність	низько-технологічна
Хімічні речовини	не-виробник ІКТ	зростаюча	висока	інноватор з власною НД базою	середні технології високого рівня
Фармацевтика	не-виробник ІКТ	зростаюча	висока	інноватор з власною НД базою	високо-технологічна
Неметалічні мінеральні продукти	не-виробник ІКТ	низька	низька	ефект масштабів	середні технології низького рівня
Чорні метали	не-виробник ІКТ	низька	низька	ефект масштабів	середні технології низького рівня
Машини та обладнання	споживач ІКТ	низька	середня	спеціалізов. постачальник	середні технології високого рівня
Офісна техніка	виробник ІКТ	висока	висока	спеціалізов. постачальник	високо-технологічна
Телекомунікаційне обладнання	виробник ІКТ	зростаюча	висока	спеціалізов. постачальник	високо-технологічна
Наукові інструменти	виробник ІКТ	зростаюча	середня	спеціалізов. постачальник	високо-технологічна
Транспортні засоби	не-виробник ІКТ	зростаюча	низька	ефект масштабів	середні технології високого рівня
Аерокосмічні апарати	споживач ІКТ	зростаюча	середня	ефект масштабів	високо-технологічна
Залізничне обладнання і рухомий склад	споживач ІКТ	зростаюча	середня	ефект масштабів	середні технології високого рівня

За виробництвом інформаційно-комунікаційних технологій по країнах-членах ЄС в середньому питома вага галузей складає лише 6% доданої вартості обробної промисловості, а лідерами за цим показником виступають Ірландія та Фінляндія, частка яких втричі перевищує середній рівень. Питома ж вага галузей, що використовують ІКТ є значно вищою - 31,7%.

Окремої уваги заслуговує кластерний підхід, що пропонує ефективні засоби та інструменти стимулювання інноваційного національного розвитку, забезпечує концентрацію фінансових та інструментальних ресурсів, вирівнює територіальні соціально-економічні диспропорції за рахунок зростання відрахувань в місцеві бюджети тощо. Умови пропозиції в кластері включають наявність висококваліфікованих кадрів (наукових, інженерних, управлінських), інфраструктуру фундаментальних

досліджень, наявність венчурного капіталу та високоякісну інформаційно-комунікаційну інфраструктуру [10, с. 279]. Характер попиту на продукцію кластеру визначається наявністю технологічно розвинених вимогливих місцевих споживачів, випереджуваним характером потреб споживачів. Пов'язані та підтримуючі кластер галузі представлені конкурентоспроможними постачальниками та інститутами, які сприяють налагодженню кооперативних науково-технічних зв'язків. Локальне конкурентне середовище кластеру сприяє зростанню інноваційної спроможності у випадку, якщо воно стимулює інвестиції в інноваційну діяльність і забезпечує рівні, справедливі умови для відкритої конкуренції [10, с. 280].

Зв'язок між промисловими кластерами та загальною інноваційною інфраструктурою у різних країнах забезпе-

чується різноманітними посередниками, серед яких головне місце належить системі вищих навчальних закладів. Саме ці інститути здатні забезпечити тісний двосторонній зв'язок між загальною інфраструктурою і промисловими кластерами: з одного боку проведення фундаментальних досліджень в університетах сприяє розвитку інноваційно орієнтованих місцевих кластерів, з іншого боку - високотехнологічні кластери надають фінансування для НДДКР, визначають пріоритетні напрямки досліджень та формують вимоги до характеру та рівня знань студентів.

Досвід європейських країн свідчить, що саме інноваційні кластери містять у своїй основі технологічну мережу - стійку систему поширення нових знань, технологій, продукції. Підприємства кластера мають можливість отримати додаткові конкурентні переваги, здійснюючи внутрішню спеціалізацію, стандартизацію, мінімізуючи витрати на впровадження інновацій. Важливо, що кластери узгоджуються з глобальним характером конкуренції, комплексно охоплюючи міжгалузеві та міжрегіональні науково-технологічні, інформаційні, маркетингові взаємозв'язки.

Україна, маючи значний потенціал кластеризації у традиційних та новітніх напрямках науково-технологічного розвитку, разом із тим, демонструє у порівнянні з країнами ЄС досить низький рівень активності щодо створення новітніх форм організації інноваційного бізнесу. У контексті проблеми національної конкурентоспроможності в глобальних умовах розвитку Україна потребує, з одного боку, узагальнення та використання адекватного досвіду ЄС стосовно реалізації його сучасної кластерної політики, а з другого - проведення системної інноваційної політики з визначенням цілей, мотивацій та пріоритетів кластеризації економіки.

Світовий досвід доводить, що майже всі розвинені країни тією чи іншою мірою використовували концепцію національної інноваційної системи в якості теоретичної бази своєї інноваційної політики [9], виходячи із загальної тенденції інтеграції науки та промисловості, проте врахування специфіки інноваційної системи у кожній країні обумовило формування різних моделей інноваційної політики з відпо-

відними акцентами: США (забезпечення тісних зв'язків між бізнесом, ВНЗ та державними НДІ, посилення впливу цивільних досліджень, законодавче усунення перешкод для трансферту технологій, розвиток венчурного бізнесу, технопарків, бізнес-інкубаторів; Європейський Союз (формування єдиного середовища досліджень, конвергенція інноваційних систем країн-членів ЄС, подолання бюрократичного консерватизму державної адміністрації, підтримка «лідуючих» ринків, сприйнятливих до нововведень; Японія (переорієнтація із запозичення технологій на розвиток власних фундаментальних досліджень, посилення матеріального та кадрового забезпечення науки, наслідування успішної інноваційної політики США та ЄС).

Важливо підкреслити, що сучасна соціально-економічна модель ЄС трансформується під впливом наростаючої глобальної конкуренції, коли підприємству та інноваціям належить провідна роль. В умовах, коли широке коло актуальних проблем (високий рівень безробіття, низька інвестиційна активність, недостатній рівень вкладень в НДДКР, що у сукупності призводить до нижчої порівняно із США, Японією та східноазійськими державами продуктивності праці в Європі) обумовлює високий стратегічний ризик втрати Євросоюзом його глобально усталених конкурентних позицій, забезпечення соціально-економічної конвергенції в ЄС все більшою мірою вимагає міцних економічних підстав - сильної підприємницької бази, що підживлюється інвестиціями в інновації та людський капітал, а також формування економіки, заснованої на знаннях [11, с. 97-98].

У процесі критичного осмислення еволюції стратегічних цілей розвитку ЄС (Лісабонської стратегії конкурентоспроможності, стратегії "Європа 2020"), а також трансформації структури і пріоритетів видаткової частини європейського бюджету (2000-2006; 2007-2013) ідентифіковано інноваційний імператив формування конкурентних переваг Європейського Союзу, який включає необхідність нарощування науково-технічного потенціалу Спільноти та удосконалення підприємницького середовища для розвитку інноваційної діяльності. Більшість сфер наднаціонального регулювання ЄС підпорядко-

вані ідеї цілеспрямованого формування гомогенізованого мегарегіонального технологічного простору, що дозволило встановити зростаючий синергетичний ефект стимулювання інноваційного розвитку засобами промислової (підприємницької), науково-технічної, конкурентної, торговельної, регіональної та інших інтеграційних політик Спільноти.

Доведено, що провідна роль в організаційно-економічному забезпеченні інноваційної діяльності європейських підприємств належить інноваційній інфраструктурі, яка базується на потужних пан-Європейських інформаційно-комунікаційних мережах підтримки інновацій. Основоположний принцип підприємницької політики ЄС, втілений у концепції «Європа підприємств», полягає у створенні умов доступу до найкращих сучасних технологій і каналів збуту продукції для кожного, хто володіє комерційно придатною ідеєю. З метою поліпшення інформаційно-консультативного забезпечення підприємств щодо діяльності ЄС запроваджено ініціативу «В 2 EUROPE», яка координує різні Європейські мережі підтримки бізнесу, зокрема: Euro-Info-Center (EIC), Innovation Relay Centres (IRCs) та Business Innovation Centres (BICs). До функцій згаданих мережевих технологій належать: інформування малого та середнього бізнесу (МСБ) щодо Спільного європейського ринку та можливостей отримання доступу до компліментарного фінансування Союзу, загальноєвропейських інноваційних програм і проєктів; фасилітація доступу до інформації, консультацій, зворотного зв'язку, мереж підприємницької кооперації, консультативних послуг у сфері міжнародної економічної діяльності; надання послуг на підтримку інноваційної діяльності, технологічного трансферу; сприяння участі малого бізнесу у Сьомій рамковій програмі розвитку наукових досліджень та розробок; надання бізнес-інкубаційних послуг з метою сприяння створенню та розвитку нових інноваційних підприємств за рахунок надання їм комплексної підтримки - професійної підготовки персоналу, фінансування, маркетингу, трансферу технологій тощо.

Розробка і реалізація євроінтеграційної стратегії на інноваційній основі

з гарантуванням національної безпеки неможливі без всебічного врахування геополітичних реалій і перспектив, насамперед за умов, коли спостерігається певна асинхронність зовнішньополітичної та зовнішньоекономічної політики України (зростання західного політичного вектора при збереженні зовнішньоекономічної залежності від ринку Росії, особливо в енергетичній сфері). Разом з тим, успіх у просуванні до цивілізованих форм економічної інтеграції, як і раніше, визначає наявність достатніх і необхідних передумов соціально-економічного розвитку, а не тільки політичне прагнення до об'єднання як самоцілі. По-перше, важливо, щоб перед нацією постав новий привабливий спосіб життя із спільним очікуванням поліпшення в усіх сферах життя (особливо в економічній). По-друге, інтеграційний сенс єдності має бути розбуджений певним зовнішнім викликом, який потребуватиме нової і сильної відповіді. По-третє, на арену політичного й економічного життя має вийти нове покоління і розпочати нові політичні та економічні євроінтеграційні дії. У демократичній Україні міжнародна інтеграція не може бути примусовою і має генеруватись і реалізовуватись у руслі загальнонаціональної ідеї. Ефективно реалізувати пріоритети постіндустріального інформаційного розвитку можна тільки засобами адекватної економічної політики з продуктивним використанням власного інтелектуального ресурсу.

Загалом, сучасна міжнародна політика України має орієнтуватись на євроінтеграційний позитив - відкритість і глобальну конкурентоспроможність Європейського Союзу, його готовність і здатність протистояти новим викликам і кризам, солідарність із економічно менш розвинутими країнами для спільного прогресу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антициклічне регулювання ринкової економіки: глобалізаційна перспектива: Монографія / За заг. ред. докторів екон. наук, професорів Д.Г. Лук'яненка, А.М. Поручника. - К.: КНЕУ, 2010. - 334 с.
2. Глобальна економічна інтеграція: [монографія] / За заг.ред. Д.Г.Лук'яненка. - К.: ТОВ «Національний підручник», 2008. - 220 с.

3. Лук'яненко Д.Г., Павловська О.Д. Глобальна економіка: дискредитація стандартів розвитку // Ринок цінних паперів України. - К., 2008. - №11-12. - С. 3-13.

4. Павловська О.Д., Жеваго А.В., Олійник В.В. Національна конкурентоспроможність в глобальних умовах розвитку: пріоритети дослідження та експертні оцінки / Навч. посібник за заг. ред. к.е.н., доц. Павловської О.Д. - К.: ТОВ «Національний підручник», 2008. - 58 с.

5. Панченко Є.Г., Лук'яненко О.Д. Становлення системи інноваційного менеджменту глобальних корпорацій / Міжнародна економічна політика. - К., 2011. - № 14 - 15. - С. 28-56.

6. Ресурси та моделі глобального економічного розвитку: монографія / [Д.Г. Лук'яненко, А. М. Поручник, А. М. Колот, Я. М. Столярчук, та ін.] ; за заг. ред. докторів екон. наук, професорів Д. Г. Лук'яненка, А. М. Поручника. - К.: КНЕУ, 2011. - 703 с.

7. Спільний європейський економічний простір: гармонізація мегарегіональних суперечностей: Монографія; За заг. редакцією Д.Г. Лук'яненка, В.І. Чужикова. - К.: «Інститут сучасного підручника», КНЕУ, 2007. - 544 с.

8. Управління міжнародною конкурентоспроможністю в умовах глобалізації економічного розвитку: Монографія: У 2 т. - Т.І / Д.Г.Лук'яненко, А.М. Поручник, Л.Л.Антонюк та ін.; за заг. ред. Д.Г.Лук'яненка, А.М.Поручника. - К.:КНЕУ, 2006. - 592 с.

9. Федірко О.А. Національна інноваційна система як об'єкт державної інноваційної політики // Міжнародна економічна політика: науковий журнал. - Вип. № 6 (червень 2007) / Гол. Ред. Д.Г. Лук'яненко. - К.: КНЕУ, 2007. - С.63 - 88.

10. Федірко О.А. Оцінка інноваційної спроможності України // Теоретичні та прикладні питання економіки: Зб. наук. пр. - Вип. №6. / Відп. ред. В.Д. Базилович. - К.: КНУ ім. Т.Шевченка, 2005. - С. 276-287.

11. Chuzhykov V., Ilnytsky D., Fedirko A. Dualism of Monetary, Technological and Information Determinants in the Social Development of EU // Nier?wnosci społeczne a wzrost gospodarczy: Gospodarka oparta na wiedzy - Zeszyt Nr 11 / Redakcja naukowa: Prof. zw. dr hab. Michal Gabriel Wozniak. - Rzesz?w: Uniwersytet Rzeszowski, Katedra Teorii Ekonomii, 2007. - S. 79-98.

12. European Commission EU Productivity and Competitiveness: An Industry Perspective. Can Europe Resume the Catching-up Process? - Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2003. - 273 p.

РІПНУ